

EEN UNIEK NATUURMONUMENT

door

A. J. PIJPERS

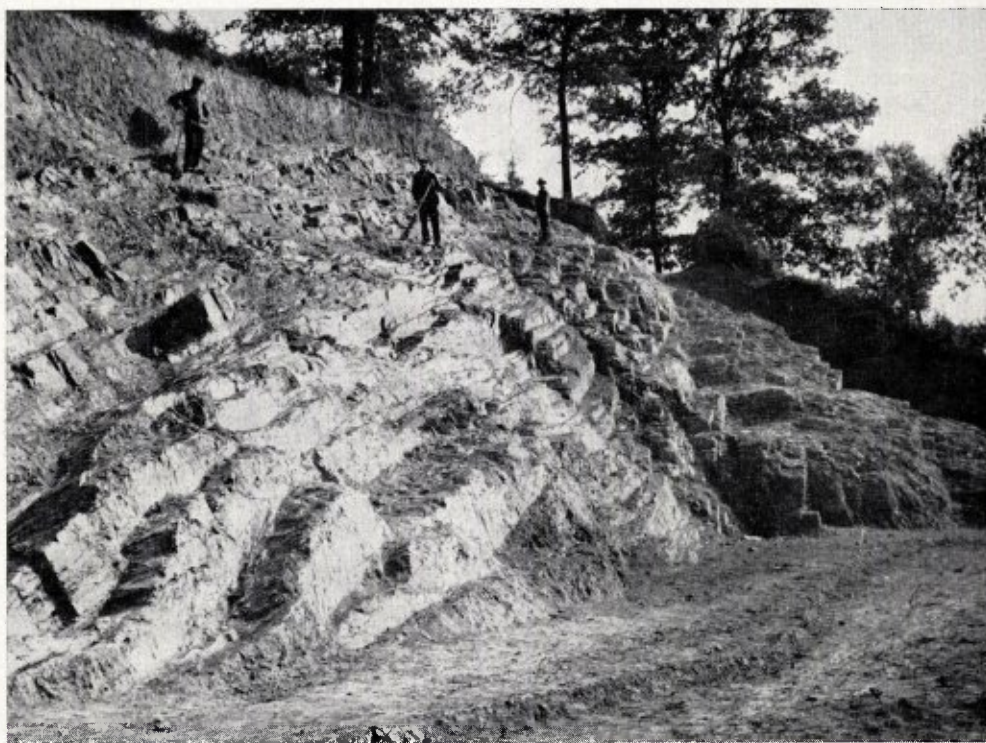
Laat ik het maar meteen zeggen: Dat is Epen, niet alleen het dorp, maar de hele streek, waarvan dit dorp het middelpunt is.

Wie als ik dit gehele gebied heeft doorkruist, zal dit met mij eens zijn. Talloze malen heb ik er rondgekeken. Er zijn dan ook niet veel paadjes, die ik niet heb gelopen.

De man, die Epen voor ons, natuurliefhebbers, heeft ontdekt, was de onvergetelijke E. Heimans. Samen met J a c. P. Thij s s e heeft hij in de bekende serie boekjes „Van Vlinders, Bloemen en Vogels” en ook in het door hen opgerichte tijdschrift „De Levende Natuur” een grote invloed gehad op allen die interesse hadden in al wat leeft, vanaf het begin van deze eeuw tot nu toe. Na zijn bezoeken aan Epen — toen nog een klein en onbekend dorpje —

schreef hij zijn boek „Uit Ons Krijtland”, waarin in eerste instantie alles staat, wat Epen zo belangrijk en interessant maakt, een uitstekende introductie voor wie er later kwamen en er na hem over schreven.

Hij ontdekte er een ontsluiting in het Carboon, een steengroeve, die later naar hem genoemd werd, en door de goede zorgen van Prof. J o n g m a n s verder werd blootgelegd. Het is niet de enige ontsluiting in deze buurt, maar het opende onze ogen voor wat hier in het zuiden te zien is, een unicum voor Nederland, Carboon aan de oppervlakte. Achter de Heimansgroeve vindt men nu de Kampgroeve, waar de plooiing in het gesteente misschien nog mooier en duidelijker te zien is dan in de Heimansgroeve zelf. Meer naar het zuiden

HEIMANSGROEVE

Foto Geologisch Bureau

komen nog verschillende kleinere ontsluitingen voor, waar de oude leistenen of kwartsieten van het Carboon aan het daglicht komen. Ook andere aardlagen komen in de buurt van Epen aan de oppervlakte, en allemaal samen geven zij een duidelijk beeld van de geologische opbouw van de streek. Noordelijk van het hotel „Ons Krijtland” te Eperheide liggen boven elkaar Carboon, Krijt en kwartaire lagen, hoofdzakelijk Maasgrint, met daarop löss. Hier en daar zit er op het krijt eerst nog oligoceen zand, een mariene afzetting uit het Tertiair. Het Krijt is allemaal Senoon, d.w.z. het jongste deel van het krijt. Hiervan vinden wij dan ontsluitingen in het Akens, het Hervens, en in het Gulpens Krijt.

Zuidelijk van genoemd hotel ontbreekt het Maasterras echter, b.v. in het Onderste en Bovenste Bos. Hoog op de helling in deze bossen zijn echter de krijtlagen uitgeloozd, d.w.z., de oplosbare kalkverbindingen zijn met het regenwater weggespoeld. Wat achterbleef is het z.g. eluvium, en bestaat uit onvruchtbare kiezelverbindingen, waarop dezelfde soort planten voorkomen als op de zanden en grinden van de Maasterrassen.

Door al deze lagen heeft het riviertje de Geul een wijde diepe gleuf uitgeslepen, zodat men van het niveau van de rivier omhooggaande, steeds over jongere lagen loopt, hetgeen in verschillende ontsluitingen te controleren valt.

Door al deze verschijnselen is het gebied om Epen bijzonder instructief op geologisch gebied. Vooral in de Hervense en Gulpense lagen vinden we ook kenmerkende fossielen.

Heimans heeft er al op gewezen, dat hier zo uitstekend het verband kan worden bestudeerd tussen de bodem en de plantengroei. Later is dit inzicht gecombineerd door Van Rumelen en anderen. Doordat naar boven toe de lagen veranderen, kan men b.v. van kalkrijke gronden komen naar kalkarme, en de plantengroei weerspiegelt dit heel goed: Vindt men langs de rand van het Onderste en Bovenste Bos typische kalkplanten zoals Clematis, Borstelkrans en Wilde Marjolein, hogerop verraden Adelaarsvaren, Struikheide en Valse Salie dat men in kalkarmer terrein is terechtgekomen. En hoe aardig is het om aan de overkant van de Geul, ongeveer aan de rand van de Vijlenerbossen het Longkruid te vinden als een aanwijzer van het fosforhoudende mineraal glau-

Zinkviooltje, Engels gras, Blaassilene, Alpenboerenkers.

Uit Ons Krijtland 1911.

coniet, een verschijnsel, waarop Van Rumelen de aandacht heeft gevestigd.

Het mooiste is het verband tussen plantengroei en bodem wel te zien bij de zinkflora. Zover als de Geul kan komen met zijn slib, wanneer in tijden van sterke regenval het riviertje de aangrenzende weilanden overstroomt, zover vinden wij die heel aparte plantengemeenschap, die in Nederland nergens anders, en in het aangrenzende Duitsland en België ook maar hier en daar wordt aangetroffen. De hoofdfiguren van deze gemeenschap zijn het zink-

viooltje, d.i. de variëteit „calaminare” van het gele viooltje, dan de zinkvorm van de Alpenboerenkers, en als Dritte im Bunde het Engels Gras. Er horen nog andere planten bij, maar het aardige is, dat deze soortensamenstelling telkens een beetje wisselt op die plekjes in het buitenland, waar een dergelijke associatie voorkomt. Zelfs in Oost-Zwitserland is ze te vinden. Op deze waarnemingen voortbordurende, is men wel tot de opvatting gekomen dat we hier met een ijstijdrelict te maken hebben.

In het slib van de Geul zit een klein beetje zink, als gevolg van zijn bovenloop in het Carboon van België. Waar zijbeekjes uit kalkhoudende lagen hun water in de Geul brengen, wordt het zink neergeslagen, en daar is het met de zinkflora gedaan. Voorbij Mechelen vindt men dan ook de zinkassociatie niet meer. In het Epense gebied is de verspreiding ook nog al ongelijk. Bemesting met kunstmest zal hier wel schuld aan hebben. Het is dan ook te loven, dat een stukje van het Geuldal gereserveerd en afgezet is als een miniatuur-natuurmonumentje, waarin het zinkviooltje er uitstekend voor staat.

Er zijn nog meer interessante dingen in het gebied van Epen te zien. Waar het Tergraatbeekje in de Geul uitkomt, vinden wij, naast aardige Carboonontsluitingen, waar het beekje schuld aan is, een typische terrasvorming in het klein. In de omgeving van Epen vinden wij, soms maar in een of enkele exemplaren, de Gele Kooldistel, de Belladonna, de Gele Monnikskap, verschillende Orchideeën. Het Vuurpadje met zijn geel-met-zwarte buik, de Landsalamander, onder de vlinders het Landkaartje, zijn enkele namen, die de natuurliefhebbers genoeg zeggen. Doch het belang van dit gebied voor de natuurstudie ligt niet allereerst in het voorkomen van deze zeldzaamheden, die of te sporadisch zijn, of ook wel elders gevonden worden, maar in wat ik reeds noemde en wat alleen daar te vinden is, en waarom de streek van Epen dus voluit de naam verdient van een uniek natuurmonument, n.l. de Carboonontsluitingen en de zinkflora. Hier valt eigenlijk niet te kiezen, daar het het enige gebied is met deze geologische en biologische bijzonderheden. Daarom staat het voor de natuurliefhebber vast: dit gebied mag in geen geval verloren gaan.

Daar is al eens sprake van geweest. Alweer vrij lang geleden kwam een plan ter tafel, het hele bovendal van de Geul af te dammen en er een spaarbekken van te maken voor het opwekken van elektrische energie. Daar is toen gelukkig niets van gekomen, mede door de activiteiten van de natuurbescherming. Men heeft toen op andere wijze in de behoefte aan energie voorzien.

Toch kunnen wij over het behoud van dit natuurmonument niet geheel en al gerust zijn. In de laatste tijd komen er in de pers min of meer voorzichtige uitlatingen voor, die erop wijzen, dat toch misschien de oude, of verwante plannen opnieuw in studie kunnen worden genomen. Wel, ik zou zeggen: Caveant consules...

Ik ga eindigen met een paar citaten.

Het eerste is van mijzelf, uit een artikel in De Zwerver van 1953: „... 't is te hopen, dat het oude plan om de hele Geulvallei van Mechelen tot de Epense watermolen af te dammen nooit weer uit de archieven bovenkomt. 't Zou wel bar zijn, als we in een land met zoveel waterbouwkundigen daar geen andere oplossing voor wisten”.

Dat is nog mijn mening. Ik herhaal ze hier!

Het tweede citaat is van E. Heijmans, uit zijn boek „Uit Ons Krijtland”. Het luidt: „Dan wordt het land van Epen van Mechelen tot Beusdal mogelijk nog het Nationale Park van Nederland”.

Laten wij daarop hopen, en ervoor werken!

Zinkviooltje

Fotoarchief De Wever.